

Regeringskansliet
Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se

Betänkandet God tvångsvård – trygghet, säkerhet och rättssäkerhet vid psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård (SOU 2022:40)

Ert dnr S2022/03212 (delvis)

Förvaltningsrätten har anmodats att yttra sig över det rubricerade betänkandet. Utifrån de aspekter som förvaltningsrätten i första hand har att beakta framförs följande synpunkter.

Övergripande kommentarer

Förvaltningsrätten i Växjö ställer sig generellt positiv till utredningens ansatser att stärka barnrättsperspektiv samt öka rättssäkerheten och säkerheten inom den psykiatriska tvångsvården. Förvaltningsrätten instämmer också i vad som framförs i utredningen om att den nuvarande tvångslagstiftningen är komplex till sin natur och i behov av en helhetsöversyn.

Förvaltningsrätten kommer nedan återkomma med närmare reflektioner avseende de aspekter som i första hand berör domstolen; nämligen föreslagna ökade möjligheter att överklaga beslut till allmän förvaltningsdomstol samt den analys av vilka konsekvenser förslagen skulle få för domstolarna.

I fråga om utredningens genomförande vill förvaltningsrätten särskilt framhålla att det förvånar att någon representant från Sveriges domstolar inte förordnats som expert, särskilt då ganska omfattande förslag i fråga om överklagbarhet läggs fram. Det noteras också att utredningen gjort flera verksamhetsbesök men inte heller här förekommer någon kontakt med domstolarna. Det framgår inte heller att några särskilda möten eller dialoger genomförts med representanter för domstolarna. Det synes inte heller i direktiven ha föreskrivits uttryckligen att några sådana kontakter skulle vidtas. Enligt förvaltningsrätten skulle sannolikt en närmare samverkan med representanter från domstolarna ha varit till gagn för utredningen.

Förslag om att beslut om tvångsåtgärder ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol

Förvaltningsrätten är i huvudsak positiv till utredningens förslag i 6.3.1. om att beslut om tvångsåtgärder som syftar till att upprätthålla ordning eller säkerhet för patienten själv eller någon annan, ska kunna överklagas. Även om beslut om tvångsåtgärder många gånger svårligen helt kan separeras från bedömningar hänförliga till medicinska överväganden om vad som utgör behövlig vård är det förvaltningsrättens uppfattning att utredningens argument härför är övertygande. Det förhållandet att en prövning i domstol vanligen skulle komma att ske först efter att en överklagad tvångsåtgärd avslutats förtar enligt förvaltningsrätten inte värdet av en överprövning. En sådan prövning kan likväl bidra till ökad förutsebarhet och likvärdighet. Det är vidare redan vanligt förekommande i olika måltyper vid förvaltningsrätterna att prövningar av överklaganden av för enskilda betungande beslut görs även efter det att beslutets omedelbara verkningar avslutats.

I fråga om utformning av föreslagen lagtext till följd av införandet av aktuell överklagandemöjlighet önskar förvaltningsrätten göra följande påpekanden. I 38 a § första stycket 5 LPT, som reglerar rätten till offentligt biträde, hänvisas till beslut om tvångsåtgärder enligt 32 a § i samma lag. De beslut om tvångsåtgärder som föreslås bli överklagbara fattas emellertid inte med stöd av den föreslagna 32 a § LPT utan med stöd av ett flertal andra lagrum som i 32 a § i stället listas som överklagbara. Formuleringen av 38 a § första stycket 5 LPT bör ses över i enlighet härmed. Förvaltningsrätten är vidare av uppfattningen att den föreslagna formuleringen i 18 § första stycket 10 LRV på motsvarande sätt bör ses över då även den indikerar att det är med stöd 32 a § LPT som beslut om tvångsåtgärder fattas.

Möjlighet att överklaga beslut om behandling utan samtycke

Utredningen har i avsnitt 6.3.3 presenterat två alternativ i fråga om möjligheterna att överklaga beslut om behandling utan samtycke enligt 17 § LPT och 6 § LRV utan att ta ställning till vilket alternativ som bör väljas.

Såsom utredningen lyfter fram synes de rättsliga förutsättningarna för vården att använda tvång vid behandling utan samtycke vara oklara. Förvaltningsrätten instämmer i bedömningen att en ny utredning skyndsamt bör tillsättas med uppdraget att analysera denna fråga. Denna utredning bör enligt förvaltningsrätten också närmare analysera frågan om överklagande av beslut om behandling utan samtycke, varvid även utfallet bör beaktas av pågående rättsprocess i fråga om huruvida avsaknaden av sådan överklagandemöjlighet är förenlig med EKMR. Även om det i betänkandet förs fram flera beaktansvärda argument för en överklagandemöjlighet också av beslut om behandling utan samtycke är det förvaltningsrättens uppfattning att det vore mindre lämpligt att i lag fastlä en sådan möjlighet redan före genomförandet av föreslagen utredning. Förvaltningsrätten förordar således i nuläget alternativ 1.

Förslaget om att fler tvångsåtgärder ska kunna överklagas – konsekvenser för Domstolsverket

Beräkningen av de kostnadsökningar som väntas följa för Domstolsverket om utredningens förslag genomförs i denna del tar sin utgångspunkt bl.a. i en uppskattning av överklagandefrekvensen under 2019 avseende vissa redan överklagbara beslut. Utredningen anger att det genom en sökning i den kommersiella databasen JUNO/Karnov framgår hur många gånger de aktuella beslutstyperna överklagades under 2019. Förvaltningsrätten kan konstatera att sökfunktionen i JUNO/Karnov är en fritextsökning (med vissa filteringsmöjligheter) i de avgöranden som publicerats i databasen, varför ett sökresultat styrs av vilka sökord som använts. Då utredningen inte redovisar hur dess sökningar har gjorts möjliggörs ingen granskning av de av utredningen redovisade uppgifterna. En förutsättning för uppgifternas relevans är också att det i databasen uttömmande har redovisats samtliga avgöranden från den aktuella tidsperioden. Mot denna bakgrund råder det enligt förvaltningsrätten osäkerhet kring de redovisade uppgifterna om antalet överklaganden och således även avseende den, efter en jämförelse med de totala antalet beslut som redovisats under 2019 i patientregistret, beräknade överklagandefrekvensen.

Enligt förvaltningsrätten måste det också anses osäkert om överklagandefrekvensen avseende de beslutstyper som granskats av utredningen säger så mycket om hur motsvarande frekvens kan förväntas se ut avseende de beslutstyper som föreslås bli överklagbara enligt utredningen. Förvaltningsrätten saknar närmare motivering från utredningen härtill. När det specifikt gäller överklagandefrekvensen avseende konverteringsbeslut kan märkas att dessa enligt lag redan ska underställas förvaltningsrättens prövning senast dagen efter beslutet vilket kan tänkas påverka intresset av att också överklaga desamma. Likaså kan det förhållandet att ett beslut om återintagning enligt 26 a § LPT upphör, om inte chefsöverläkaren inom fyra dagar ansöker om fortsatt sluten psykiatrisk tvångsvård, tala för att intresset av att överklaga sådana beslut begränsas något. Därutöver kan förvaltningsrätten svårigen se hur överklagandefrekvensen avseende beslut om avskiljning enligt LVU och LSU kan ha någon bäring för bedömningen av en förväntad vilja att överklaga en rad olika beslutstyper inom ramen för psykiatrisk tvångsvård.

Sammantaget får det enligt förvaltningsrätten således anses råda betydande osäkerhet kring den av utredningen presenterade bedömningen av en förväntad överklagandefrekvens. Med beaktande av det stora antalet beslut som enligt utredningens förslag skulle komma att bli överklagbara skulle redan mindre procentuella avvikelser från den förväntade överklagandefrekvens innebära betydande skillnader i beräkningen av antalet nya mål i domstol.

Till detta kommer att utredningens uppskattning av förväntade kostnadsökningar för domstolarna utgår ifrån den genomsnittliga styckkostnaden för ett mål i förvaltningsrätt utan att närmare beakta huruvida psykiatrimålens skyndsamma karaktär, respektive eventuella behov av nämndemän och

muntlig förhandling, påverkar relevansen av att ta utgångspunkt i just den genomsnittliga målkostnaden. Förvaltningsrätten ställer sig vidare frågande till utredningens bedömning, redovisad i en fotnot på sidan 268, om att antalet överklaganden till kammarrätt eller högre instans kan förväntas bli så få att kostnaderna för dessa är försumbara i beräkningen.

Enligt förvaltningsrätten är en närmare analys av konsekvenserna för domstolarna och kostnadsökningarna för Domstolsverket av utredningens förslag således påkallad.

Detta yttrande har beslutats av lagmannen Claes Mårtensson efter föredragning av rådmannen Noah Tunbjer.

Claes Mårtensson

Noah Tunbjer